

LOODUSE ÕPPERAJAD LASTEAIAS

40 AASTAT LOODUSE ÕPPERADADE LOOMISEST LASTEAEDADES

Eestis rajati esimene looduse õpperada Neerutis 1961. aastal.
Lasteaedade osas oli teerajajaks Orissaare lasteaed luues lasteaia
lähiumbrusesse looduse õpperaja 1982. aastal.

LOODUSE ÕPPERADA

- Rajad on ühendanud inimeste eluasemeid. Perest peresse, talust talusse, külast külasse ...
- Rajad on element kultuuri- ja asustusloos.
- Looduse õpperajad on kindla pikkusega, täies ulatuses looduses märgistatud, ettekavandatud vaatluspunktidega ning kättesaadava informatsiooniga varustatud liikumisteed ja -rajad. Nendelt saadav teave tugineb iga piirkonna kõige tavalisema looduse, tema olemuse ja seoste tutvustamisele.
- Looduse õpperada ei eelda n.-ö. vaatamisväärsuste olemasolu. Õpperaja tõeline sisu avaneb teadliku osutamise kaudu märkamatu märkamises looduses. Rajad sisendavad ökoloogilist mõtlemisviisi, õpetavad looduses olevaid seoseid avastama ning aitavad neid mõtestada.
- Õpperaja loodus ei pea ilus olema, ta peab võimaldama huvi tärkamist ja ilu avastamist igas kivis, kännus, metsahäilus.
- Looduse õpperada on parim tee looduse kui terviku ja selle osade vaheliste seoste tunnetamiseks.
- Rajad peaksid sisendama huvi looduse sesoonse arengu jälgimise vastu; avama silmi muutuste ja nende põhjuste nägemiseks, olgu tegemist aastaajaliste, suktsessiooniliste või inimtegevusest tulenevate muutustega.

/Jaan Eilart. Looduse õpperajad. 1986/

Johannes Käis

(1885 – 1950)

- Johannes Käis on õppinud loodusteadust, tema õpetajate algas Lätis ja Venemaal loodusõpetuse ja geograafia õpetajana pannes aluse Eestis loodusõpetuse metoodikale ja koolifenoloogiale ning propageeris kooliaedade kujundamist.
- Johannes Käisi tema vaatlusvihikute, vaatluslehtede ja lugemike alusel võime nimetada koolifenoloogia /looduse sesoonset arengut vaatlev teadus/ rajajaks Eestis. Vanim “fenoloogia” on rahvatartkus loodusest.
- Johannes Käis on koduloolise üldõpetuse süsteemi välja arendaja, loodusõpetuse metoodika ja koolifenoloogia rajaja ning algkooli loodusloo programmi looja; ta propageeris looduskaitse põhimõtteid.
- Koolimees J.Käis töötas juba 1930.aastail välja ulatusliku juhendite ja vaatlusvihikute süsteemi oma vaatlusõpetuse realiseerimiseks. Metoodiliselt läbimõeldult koostatud õpperaja kirjeldus on iseseisva töö juhend, praktiline tegevusjuhend maastikul.

Jaan Eilart

(1933 – 2006)

- Jaan Eilart on öelnud: “Johannes Käisi elutöö on koolkonda kujundava väärtusega” /Koolile pühendatud elu. Johannes Käis. 1985/
- Jaan Eilart kuulus Johannes Käisi Seltsi esimese juhatuse koosseisu.
- Jaan Eilart oli Eesti Looduskaitse Seltsi esimees ja auesimees; Tartu Ülikooli õppejõud, biogeograaf, maastikuökoloog, kultuuriloolane.
- Jaan Eilarti juhendamisel rajati Lahemaa rahvuspart, mis oli esimene rahvuspart.
- Jaan Eilart on uurinud ja avaldanud raamatu “Looduse õpperajad” (1986)

Johannes Käis

Eluläheduse nõue on täidetud siis, kui õpetus hoiab sidet lapse kodu ja koduse elu, koduümbrusega.

Loodusõpetuse metoodika põhinõue – vaatlus olgu õpetuse aluseks. Vaadeldavad asjad peavad mõjuma vahetult lapse meeltesse. Vaatlusel võimaldagu lapsele rohket isetegevust.

Siin on täiel määral maksev didaktiline põhilause: ära näita lapsele midagi, mida ta ise võib näha.

Lapsi tuleb õpetada mitte niipalju tõsiasju teadma, kui neid otsima ja leidma.

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava

Tegevuskoha valikul arvestatakse nii üldisi kui ka valdkondade õppe- ja kasvatustegevuse eesmärke, eri valdkondade sisude ja tegevuste lõimimist, tegevusteks vajalikke vahendeid ning pedagoogide ja personali kaasamist.

Õppe- ja kasvatustegevus seotakse eelkõige kodukoha inimeste, looduse ja asutustega.

Õpitavaga tutvutakse loomulikus keskkonnas.

Laps õpib matkimise, vaatlemise, uurimise, katsetamise, suhtlemise, mängu, harjutamise jms kaudu.

- Loodus on meile ikka rõõmu ja puhkuse kohaks, algpildiks kunstnikule, tööväljaks loodusteadlasele. Loodus on kogu rahvale tema loomu ja fantaasia allikaks, mis nii silmapaistev rahvaluules.
- Igas inimeses elab lapsest saadik seesmine tung looduse poole. Seda tungi võime vaadelda pärandusena neist kaugeist aegadest, mil inimene oli tõesti looduse laps ja loodusega oma eluümbruses ligidalt seotud.
- Looduse tundmine ja tema elu mõistmine on loodusearmastuse eeltingimus, sest armastada võime ainult seda, mis meile tuttav ja meie vaimule ligidal seisab.
- Kodukoha loodus on kõige tähtsam kodu- ja kodumaa-armastuse allikas. Loodus on inimesele elurõõmu allikaks.
- Loodusearmastus juhib meid ka looduskaitse mõttele: meie ei luba rikkuda ja asjata hävitada seda, mis meile armas.

/Johannes Käis/

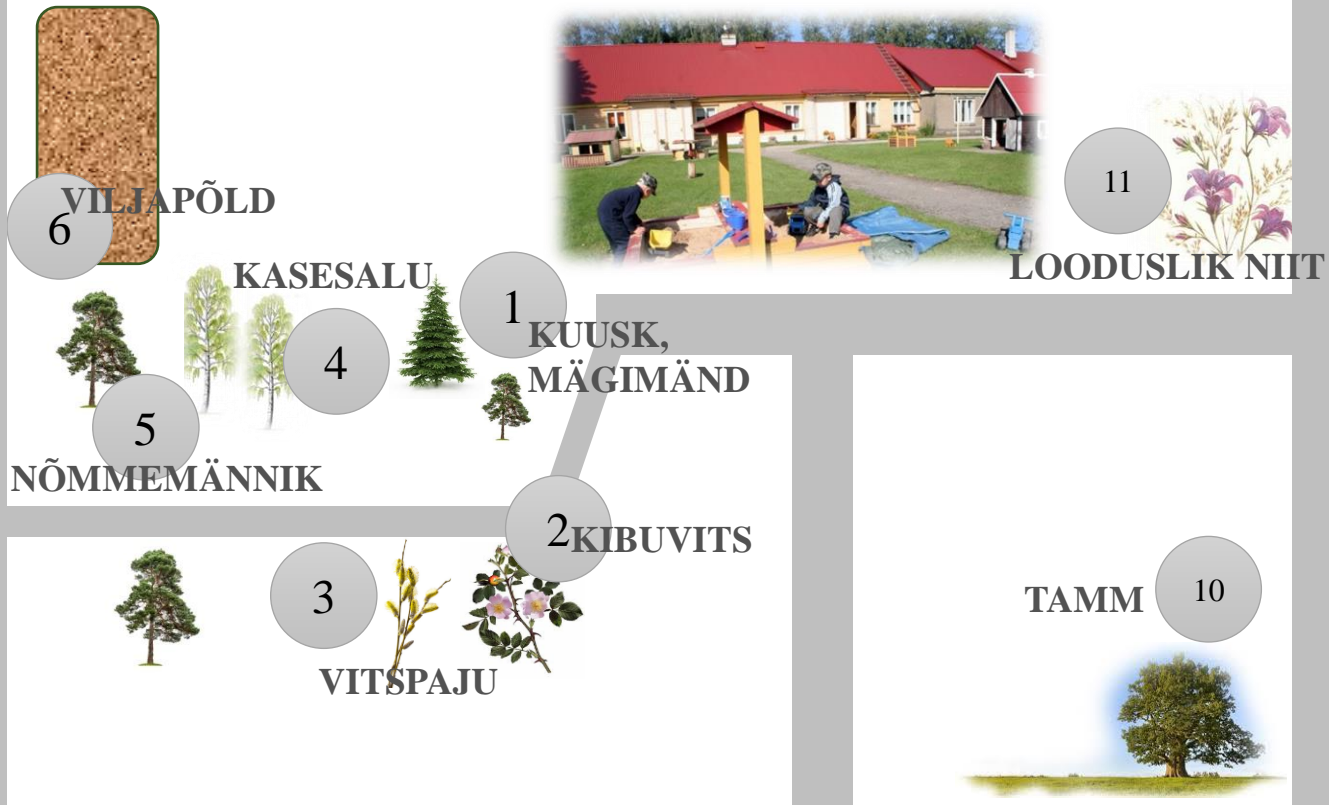
KABLI LASTEAIA LOODUSE ÕPPERADA

- Loodud Aina Alunurme poolt 1992. a.
- Looduse õpperaja metoodiline juhend on liitruhmale.
- Juhendis on looduse õpperaja vaatluspunktides vaadeldav sisustatud vara- ja hilissügise, talve, vara-, päris- ja hiliskevade ning suve kohta.
- Eriliseks teeb Kabli lasteaia looduse õpperaja see, et üks vaatluspunkt on nn “linnupüüdja” ehk Kabli looduskaitseala linnumaja ja linnujaam (loodi 1969), mille eesmärk on kaitsta rannikumaastikku ja lindude rändeteed.

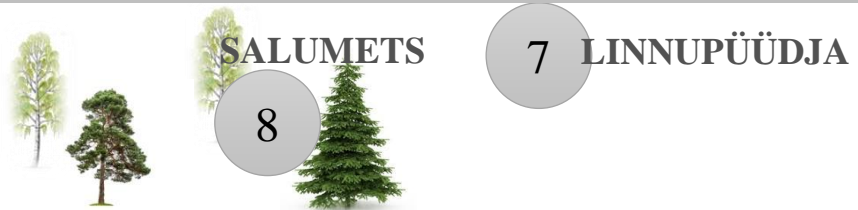

Looduse õpperaja pikkus on 2 km

Kabli Lasteaed

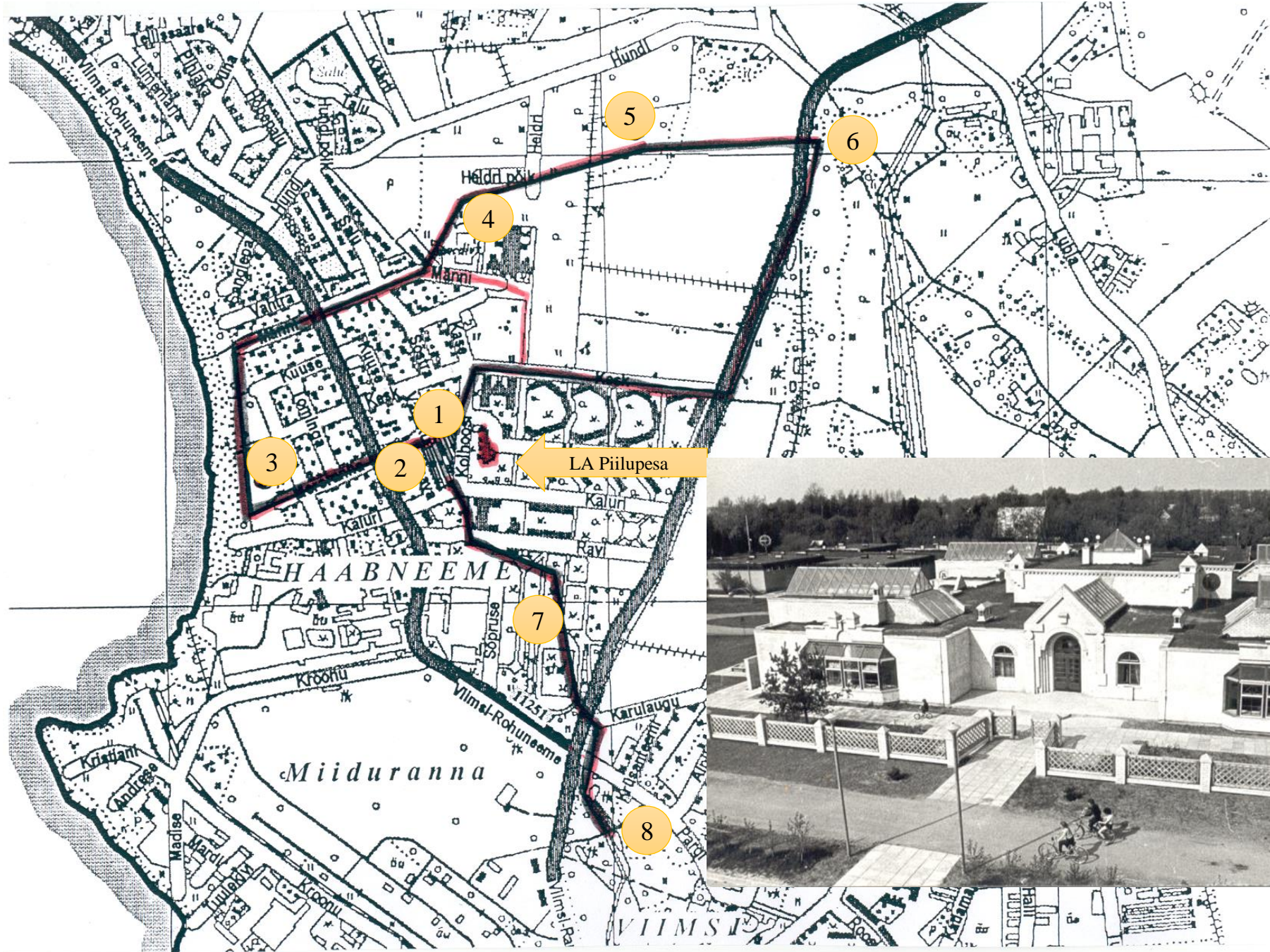

Pärnu – Ainaži mnt

VIIMSI LASTEAED PIILUPESA LOODUSE ÕPPERADA

- Looduse õpperada luuakse lasteaia lähiümbrusesse 1999.a.
- Valmib Heli Rea ja Aina Alunurm'e eestvedamisel oma kodukoha elukooslusi tutvustav looduse õpperada.
- Viimsi Lasteaia looduse õpperada on lingrada üldpikkusega 3 km. Õpperada koosneb 8 vaatluspunktist ning saab alguse ja lõpeb lasteaia õuealal. Viimsi Lasteaia looduse õpperada on temaatiline rada, mis kannab endas keskkonnakasvatuslikku eesmärki.

LING NR 1

Vaatluspunkt nr. 1. KODUAED

Siin on võimalus vaadelda nii ilu- kui ka köögiviljaaeda, samuti pererahva töid ja tegemisi erinevatel aastaegadel. Oluline on rõhutada heki tähtsust, mis ümbritseb kõiki meie õpperaja teekonnal asuvaid ühepereelamuid.

Vaatluspunkt nr 2.KASTAN

Siin on eesmärgiks vaadelda puu arengut õitest viljadeni.

Vaatluspunkt nr.3.RANNIKUALA

3.1.Mere äärde jõudes on võimalus vaadelda metsariba, kus kasvavad sanglepp, toomingas, kibuvits ja vitspaju. Eriti hea võimalus on näha lepa otsas olevaid varese pesasid.

3.2.Rannikualal tutvume pilliroo, kõrkjate, limuse- ja teokarpide, kivide ja allikaga ning rannikuala- ja veelindudega. Meri pakub huvitavat vaatlusainet vetikate, põisadru jms. näol. Meri annab häid võimalusi värvide, vormide, häälte ja emotsioonide arendamiseks. Rannikuala jälgimine võimaldab järjepidevalt teostada keskkonnakasvatust ning tekkinud reostust koristada.

3.3.Ranniku lähedal on ka nõmmemännik, kus saab tundma õppida mäнди, kanarbikku, samblikke, seeni ning metsalinde.

LING NR 2.

Vaatluspunkt nr.4.TAMM

Siin on eesmärgiks tutvuda hariliku tammega ja arenguga sesoonsusest lähtuvalt. Erilise tähelepanu alla tuleb puude kuningas looduskaitse seisukohast.

Vaatluspunkt nr.5.SEGAMETS

Mets pakub küllaldaselt vaatlusainet puude (kask, toomingas, haab, pihlakas, kuusk jt), taimede (piibeleht, jänsekapsas, sõnajalad, kullerkupp jt.), seente (k.a. puuseened), lindude ja putukate (sipelgakuuhila, puude kahjurid) näol. Kindlasti tuleb käsitluse alla metsa looduskaitse aspekt (näit. kuklased kui looduskaitse all olev liik). Eluliselt tähtis on metsas kasvavate mürgimarjade jt. viljade ning putkede tutvustamine.

Vaatluspunkt nr.6.LUBJA KOOBAS

Siin saame tutvuda ühe Viimsi vallas looduskaitse all oleva objektiga. Lähikonda jääb suur karulaugu kasvuala. Puudest on siin eriti rikkalikult esindatud vaher. Koopa kõrgeim tipp on hea niidu kui koosluse vaatlemiseks (nurmenukk, kannike, kõrrelised jms, samuti mesilased, lõoke). Lubja koopa lähedale jääb ka Viimsi Farmer, kus saab tutvust teha piimakarjaga.

Eriti oluline on loodushoidliku suhtumise rõhutamine - lillede noppimine, keskkonna reostamine prügiga, looduskaitseobjekti tähtsus jms.

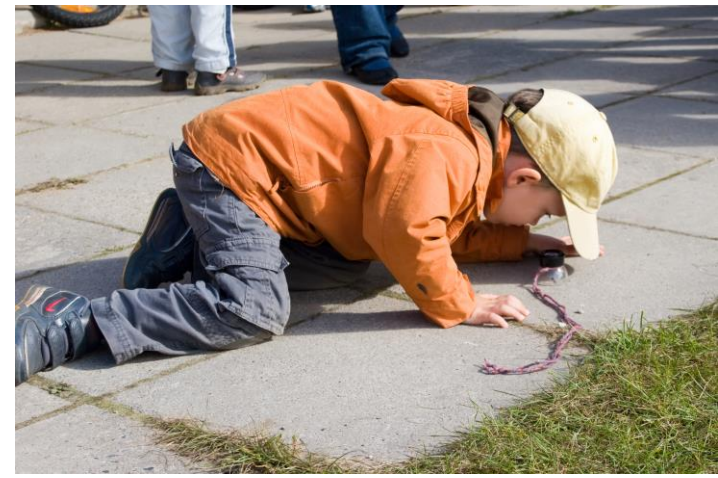
LING NR. 3

Vaatluspunkt nr.7.KULTUURPARK

Siin on hea võimalus tutvustada lastele kultuurtaimi (kontpuu, lehis, mägimänd jt) ning kultuurpargi funktsioone ja hoitu. Oluline on esteetilise ja eetilise poole rõhutamine. Esimesed "kevadekuulutajad" pargis on paiselehed. Pargi üks valulisemaid probleeme on prügiga reostamine.

Vaatluspunkt nr.8.LAIDONERI PARK

Laidoneri park on Viimsi vallas looduskaitse all. Park on mitmekesine oma puude ja rohttaimedega. Kevadeti vaatleme siin nii kollast kui võsaülast, puudel pungade puhkemist, kuulamelinnulaulu, suvel vaatleme meelespead; sügisel lõpetame puude viljade vaatlusega ning talvel puhkeperioodi aruteluga. Pargis toimuv keskkonnakaitseline töö on suur ja ulatuslik - pargi noorendamine, tiikide funktsioon praegu ja tulevikus, pesakastide üles panemine, park kui puhkepaik ja müra takistamise tsoon.

PARKSEPA LASTEAIA LOODUSE ÕPPERADA

- Õpperada on loodud 2004.a.
- Loodusõpetuse õppesisu koostades on arvestatud kolme põhimõtet:
 1. loodusteadusele on omane uuriv, kogev ja leiutav õppimisviis
 2. loodusõpetus võimaldab eri tegevuste ja teemade ulatuslikku integratsiooni
 3. loodusõpetus toimib teemaõppe põhimõttel.

- Vaatluspunkt nr. 1. TÄNAV
- Vaatluspunkt nr. 2. PIHLAKAS
- Vaatluspunkt nr. 3. OJA
- Vaatluspunkt nr. 4. JÄRVE SOO
- Vaatluspunkt nr. 5. SEGAMETS
- Vaatluspunkt nr. 6. OKASPUUD
- Vaatluspunkt nr. 7. KIVID
- Vaatluspunkt nr. 8. LAULUVÄLJAK
- Vaatluspunkt nr. 9. NIIT
- Vaatluspunkt nr. 10. JÄRV
- Vaatluspunkt nr. 11. LEHTPUUD
- Vaatluspunkt nr. 12. KODUAED

LASTEAED PÄIKENE LOODUSE ÕPPERADA

- Lasteaias Päikene on looduse õpperada olnud aastast 2011.a.
- Loodusraja läbimiseks on luuletus.
- 2011.a. valmisid ka vaatluspunktide kohta infolehed (infolehed on kinnitatud puidust alustele).
- 2014.a. mõtlesid õpetajad välja muinasjutud ja mängud loodusraja objektide kohta (olemas väikesed kogumikud).

TINGMÄRGID

KASK		KASTAN	X	PÄRN	
SIREL		PIHLAKAS		DEKORATIIV ÕUNAPUU	
SARAPUU		HÖBEKUUSK		HAAB	
NULG		VAHER		KIVI	
MÄGIMÄND		KÄND		HÄRGISTATUD LÕODUSE ÕPPERADA	
LÄIKIV TUHKPUU	-	HEKK			
FORSÜÜTIA	*				
RONIMISVÄLJAK		MÄGI			

Alga oma kõndi siit, see tee sind tarkuseni viib. Tarkust loodusest sa saad, kui **õpperaja** läbid sa. Esimeseks teada saad, kuidas **sirel** lehed saab. Siis sa otsid põõsast suurt, nimeks temal **tuhkpuu**. **Höbekuusk** sind juba ootab, oma okkaid sulle laotab. **Lillepeenral**, kui sul veab, kauneid õisi näha saad, pojengid, tulbid ja nartsissid lisavad kõik värvi vürtsi. **Kivi** kindlalt katsu sa, siis sa varsti teada saad, kas külma-sooja kiirgab ta. Nüüd sa veidi jaluta, ümber nurga kabluta, juba ootabki sind seal **forsüütia**, kas sa teda tead? **Mägimändi** kohe vaatad, pikki okkaid tema laotab, okkad temal oksa peal, kahekaupa reas. Edasi, kui veidi läed, juba meie **pärna** näed, nüüd sa teda veidi paita, nii tal kasvada sa aitad! Pärna kõrval, kas sa tead, **pihlakat** sa näha saad, kevadel tal õisik suur, sügisel sul mari suus. Tema kõrval **vaher** lahe, sügisel saab nalja vahel, kui sa võtad seemne viljast omale teed naljaninaks. Jaluta nüüd väheke, siis sa näed, et läheneb sulle puu, mis kannab vilju. Viljad tal on väiksed puul, nimeks tal **dekoratiiv õunapuu**. Mine pisut tipa, tapa, edasi sa ruttu kapp. Ühe mänguplatsi peal, **nulg** on ennast peitnud seal. Oi ja nüüd sa kaed me **mäge**,

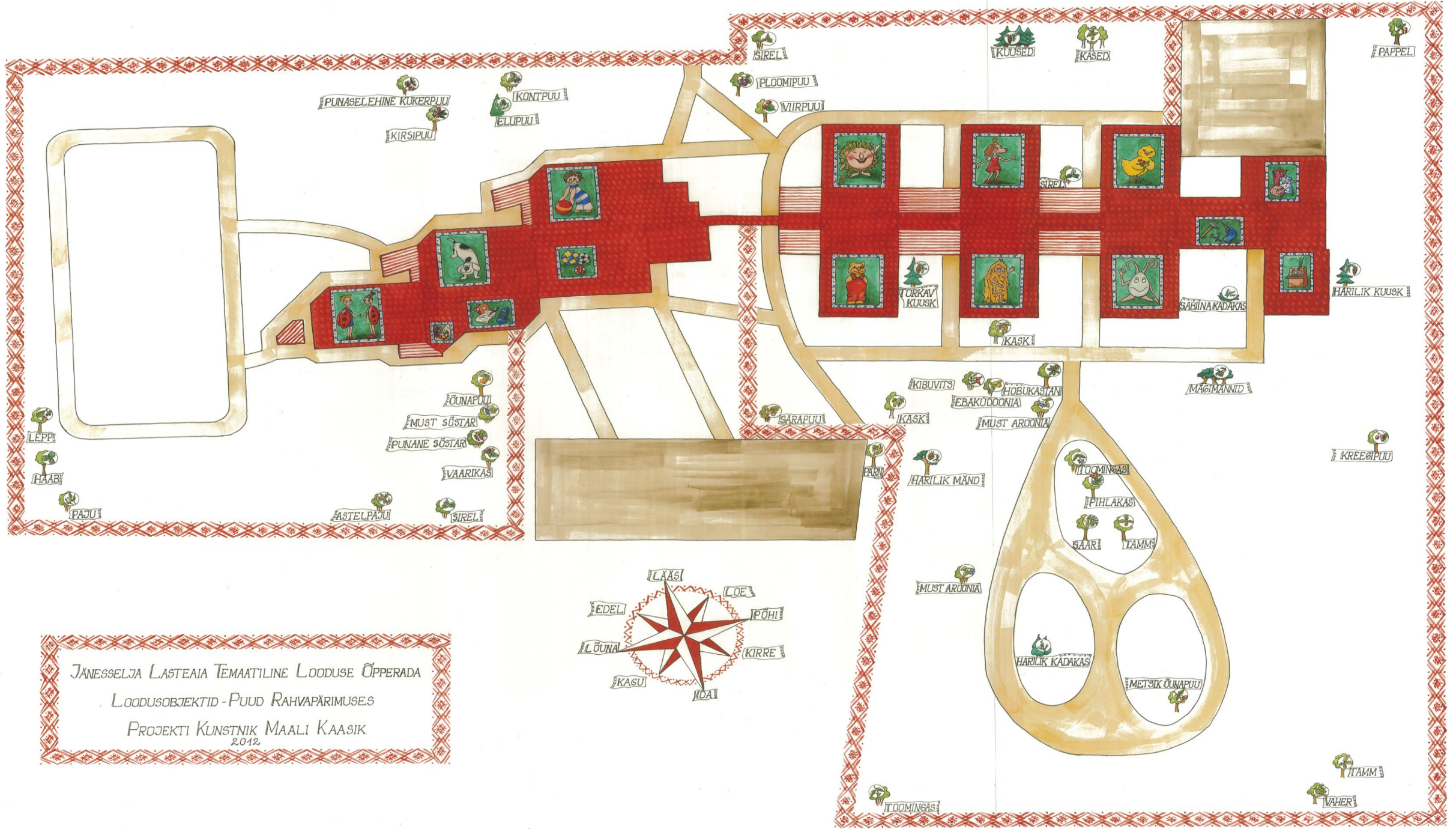
kindlasti tal palju väge, talvel kelgutad sa seal, suvel otsid, mis seal head. Mäe kõrval, kas sa tead, kaunis **kask** sul paitab pead, katsu kompa tema tüve ning siis võta oma rüppe. Pead otsima nüüd väheke ning mõtlema su peake, sest aia ääres **puuke**, tahab teada, kas sa teda tunnend?(Pärn) Kui arvasid, mis puu on see, siis edasi võid minna veel, nüüd **haavapuu** on sinu teel. Haaval lehed värisevad, sest pika rootsu otsas nemad. Edasi sa jookse hüppa, üle muru ruttu tõtta, sest et aia ääres ju vaatab sind üks **sarapuu**. Paita, kallista sa teda, öelda võid hea sõna. Sõna hea võiks olla huulil, kui sa **muruplatsil** uurid, taimi, putukaid või mulda, et siis vahel jälle tulla, **õpperada** mööda käima, mängima ja joonistama, oma teadmisi uuendama.

(T. Nordmann)

JÄNESSELJA LASTEAIA LOODUSE ÕPPERADA

- Loodud: September 2011 – mai 2012
- Jänesselja lasteaia õuealal on temaatiline looduse õpperada – loodusobjektid (puud) pärimuskultuuris.
- Puude plakatid koostasid: Aina Alunurm, Leelo Luts, Velle Rohelpuu
- Looduse õpperaja joonistas: Maali Kaasik

PUNASELEHINE KUKERPÜÜ

KIRSIPÜÜ

KONTPUÜ

ELUPÜÜ

SIREL

PLOOMIPÜÜ

VIRPUÜ

KUUSED

KASED

PAPPAL

LEPP

HAAB

PAJU

ÕUNAPÜÜ

MUST SÕSTAR

PUNANE SÕSTAR

VAARIKAS

ASTELPAJU

SIREL

SARAPÜÜ

KIBUVITS

EBAKÜDODONIA

MUST ARDONIA

KASK

KASK

TORKAV KUUSK

SIREL

SABINA KADAKAS

MÄGIMANNID

HÄRIK KUUSK

HÄRIK MÄND

MUST ARDONIA

VILDOMINGAS

PIHLAKAS

SÄÄR

TAMM

HÄRIK KADAKAS

METSIK ÕUNAPÜÜ

KREOPÜÜ

TAMM

VÄHER

VILDOMINGAS

SARAPUU

SARAPUU TÄHENDAB TARA ÄÄRES KASVAVAT PUUD. SARAPUU NIME PÄRITOLUKS VÕIB PIDADA SEDA, ET TEMA PEENIKESTEST VITSADEST SAAB SARA EHK AEDA VALMISTADA.

SARAPUU ON PÕÖSAS. RAHVAPÄRASELT ÕELDAKSE: PÄHKLIPUU, SARAP

VANASÕNA ÜTLEB: PUUD TUNTAKSE TEMA VILJAST

MÕISTA, MÕISTA: PUUST KAUSIKE, MAGUS PUDRUK? SUVEL ELAB KASUKAS, TALVEL TIKUB VÄLJA?

UJU VILI – PÄHKEL – SISALDAB PÄHKLIÖLI, VALKE, RUT JA VITAMIINE, MISTÕTTU ON SEE VÄGA TERVISLIK. PUU PUIDUST TEHAKSE KORVIVÕRUSID, AIATOOLE; JA SIRGED SARAPUU-UDJAD KÕLBAVAD ÕNGERIDVAKS, ETAMISEL SAADAKSE SARAPUUST JOONISTUSSÜTT.

VANASTI ARVATI, ET SARAPUUKOORE ALL ELAVAD NÕIAD. SARAPUU OKSI KASUTATI VÕLUVITSANA. SARAPUUD PEETAKSE TEADMISTE PUUKS.

PÄHKLEID ARMASTAVAD KA LOOMAD. PEAMISED PÄHKLIŠÕJAD ON HIIR, METSSIGA JA ORAV.

RAHVALAUL PAJATAB: PUU KÜL, PUU KÜL, ELLAD VELLE, PUUD OLID TÄISI PUTUKIDA, OKSAD TÄISI ORAVIDA, LADVAD LAULU LINDUSIDA.

PÄHKLIÄNSAK ON SUURE NOKAGA HALL LIND, KELLE KEHA ESIPOOL ON TIHEDALT KAETUD HELEDATE TÄPPIDEGA. TEMA NOKK ON OTSEKUI LOODUD PÄHKLITE PURUSTAMISEKS. KOGU SÜGISE VEEDAB TA SARAPIKES, KUS SAAB SEL AJAL OMA PEAMISE TOIDU. RAHVAPÄRASELT KUTSUTAKSE KA KRÄÄPSUKS, SEST LINNU HÄÄLITSUSEKS ON: "KRÄÄPS".

APLAIM PÄHKLITE HÄVITAJA ON MARDIKAS NIMEGA PÄHKLIKÄRSAK. PUTUKA NIMI TULENEV SELLEST, ET TAL ON PEASAS KÄRSS, MILLEGA TA NOORTESSE PÄHKLITESSE AUKE PUURIB. AUGU PÕHJA POETAB TA MUNA, MILLEST KOORUB TÕUK – SELLEST KASVAB PÄHKLIUSS.

NII KÕVA PÄHKEL, ET MURRA VÕI HAMBAD – NII ÕELDAKSE, KUI TEGEMIST ON RASKE ÜLESANDEGA

ÕIS

VILI – PÄHKEL

LEHT

ORAV

PÄHKLIÄNSAK

PÄHKLIKÄRSAK

Loodusloo tuba

TAMMISTE LASTEAIA LOODUSE ÕPPERADA

- Õpperada on loodud 2013.a.
- Projekti eesmärgiks oli koostada õpperada, mille vaatluspunkte läbides saavad lapsed jälgida aastaegade vaheldumist, looduses valitsevaid seaduspärasusi ja seoseid ning õppida loodushoidu.
- Õpperaja rajamise käigus istutati lasteaia hoovialale Eestimaa loodusele iseloomulikud puud. Valmis puidust istumispakkudega õuesõppe klass ja puude teemaline kellamäng. Samuti sai iga rühm puidust aedviljakasti, kuhu kevadel istutada ja külvata meelepäraseid taimi.
- Õppetegevuste sisukamaks muutmiseks ja omandatu kontrollimiseks koostati erinevatele vanuseastmetele töölehed ning kogumik puude juurde sobivate luuletuste ja mängudega.

Infotahvlid puude/põõsaste juures

Puude teemaline kellamäng

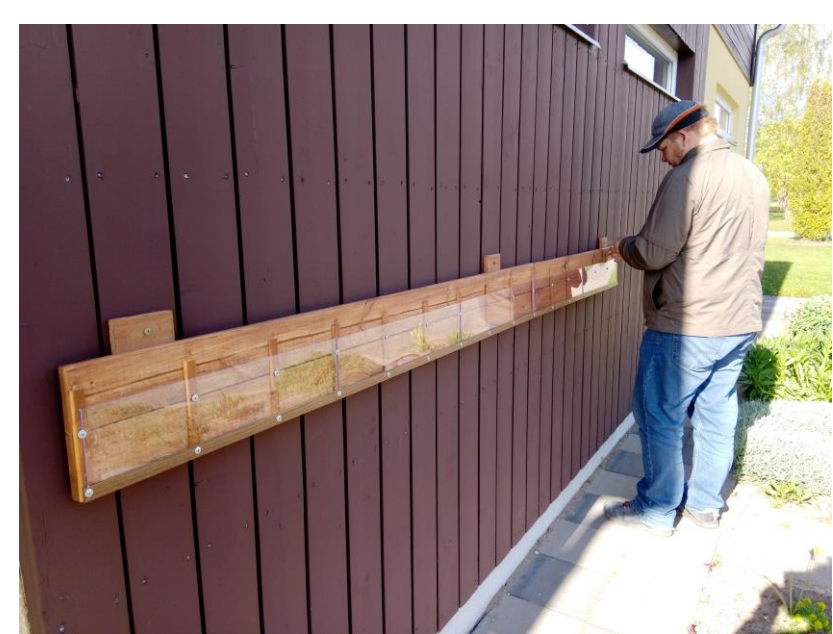
Aedviljakastid

PUHJA LASTEAED PÄÄSUSILM LOODUSE ÕPPERADA

- Puhja lasteaia Pääsusilm loodusrada „Väravast väravani” kulgeb lasteaia õuealal.
- Looduse õpperada on kavandatud juba 2004 a, 2021.a paigaldatakse loodusraja objektide uued tähised, samuti saab sel kevadel paika loodusraja plaan (droonifoto).
- Vanemate abiga on puude alla ehitatud istumispinke, uuendatud mõnusa poriköögiga lehtla, tihendatud pajuonn, laiendatud-väetatud aiamaa, uuendatud burromeeter, täiendatud ilmanurka, paigaldatud putukahotell, loodud ussi kodu, tehtud ettevalmistused aasa rajamiseks ja porila loomiseks, ehitatud välilava. Igal rühmal on õuealal oma nimililled. Ümberistutatud püsilillepeenara juures kaarditaskute tahvel, kuhu näiteks „nädala tähti” ehk õitsema hakanud lillede pilte välja panna. Olemas on valik õueala puude fotosid läbi aastaegade, loodusraja plaan, loodusraja objektide pilte jmt.

Vt ka Johannes Käisi Seltsi kodulehel: Haridusloolise ainese kogumine ja säilitamine

<https://johanneskaisiselts.ee/tegevus/haridusloolise-ainese-kogumine-ja-sailitamine/>